

JOHN STEINBECK

DEEDS — NOT WORDS

President Roosevelt has not given lip service to labor. He did not promise a chicken in every pot in every garage. But he is doing all in his power to make life easier, safer, and happier for every man and woman.

The "standpaters" and the greedy interests are laughing at the President. They want to turn to Republican prosperity—for the few at the top. President Roosevelt stands for better things in which all share, for "higher wages for workers, more income for farmers, more goods produced, and better food eaten, fewer unemployed, and lower taxes." (President Roosevelt, April, 1936.)

LARGE STEPS FORWARD

UNEMPLOYMENT RELIEF—The unemployed still look for jobs. But Democrats have followed the Republican example of leaving men without work to beg and starve. Under a monthly dole, Democrats have taken millions of men self-respecting workmen out of the picture, averaging \$20 a month on P.W.A. relief projects and paying no wages under P.W.A.

THE SOCIAL SECURITY ACT—New social law has brought greater protection to workers. Under it: (1) A worker, at 65 years, will get \$10 to \$35 a month, depending on service, federal old age insurance to which both he and employers have contributed; (2) a worker out of a job, will get unemployment insurance, through a federal tax on payrolls, if state passes an insurance law approved by Federal Government; (3) states will get federal grants to pay old age pensions for mothers' pensions, child welfare, etc.

THE RAILWAY AGREEMENT—The former law setting up a special old age insurance system for railroad workers.

for railroad workers. The latter is a special protecting men laid off by railroad companies.

IV. THE NATIONAL LABOR RELATIONS ACT—The right of workers to organize and bargain collectively through representatives of their own choosing is at last established by Federal A National Labor Relations Board hears and settles cases (in industries in interstate commerce where this legal right is denied). Up to April, Board settled 317 out of 641 cases.

Gains Made and Lost

N.R.R.A. codes, covering 90 per cent of industrial workers, put 3 million men back to work by cutting the work week one-fifth, added \$100 million to payrolls, banned sweat shops, contributed to wages have lagged, but established and child labor increased 50 per cent.

But the new laws have not been enough. The outlaws of preventing cut-throat competition and child labor in the soft cotton industry.

Industry has reemployed more than 5 million workers. Average weekly earnings (per worker) have gone up 23.7 per cent since 1933.

HROZNO
HNEVU

John Steinbeck

HROZNO
HNEVU

Z angličtiny preložil Otakar Kořínek

slovar

Copyright © John Steinbeck 1939
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2014
Translation © Otakar Kořínek 2014

ISBN 978-80-556-0831-0

MINISTERSTVO KULTÚRY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami; ani elektronickými, ani mechanickými a ani vo forme fotokópií, nahrávok, ani prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

CAROL, ktorá túto knihu privolala.
TOMOVI, ktorý ju žil.

1. KAPITOLA

Na červenozem a časť sivozeme Oklahomy spáchli posledné dažde zľahka a do rapavej pôdy neprenikli. Jarččky, ktoré po nich ostali, prekrižovali pluhy. Tieto dažde rýchlo vyhnali kukuricu a popri cestách rozhodili flaky buriny a trávy, takže sivý aj tmavočervený kraj rýchlo mizli pod zeleným príkrovom. V druhej polovici mája obloha vybledla a oblaky, ktoré celú jar viseli dovysoka nadýchnuté, sa rozplynuli. Na rastúcu kukuricu deň za dňom blčalo slnko, až sa po okraji každého jej zeleného bajonetu začala šíriť hnedá čiara. Občas sa ukázali mračná, ale odtiahli, a po istom čase sa už neukázali. Burina sa sfarbila dotmavozelena, aby sa ochránila, a už sa nešírila. Povrch pôdy skôrnatel na tvrdú, tenkú chrastu, a tak ako vybledla obloha, vybledla aj zem, doružova v červených končinách a dobiela v sivých končinách.

Do vodou vymletých stružiek sa sypala zem drobučkými suchými zosuvmi. Sysle a mravcolevy spúšťali malé lavíny. V ostrom slnku, ktoré pálilo deň čo deň, listy mladej kukurice mľáňdraveli a ochabovali. Najprv sa oblúkovo zohli a potom, keď sa vysilila prostredná žila, sklonili sa k zemi. Prišiel jún a slnko pálilo ešte divšie. Hnedé čiary na listoch sa rozširovali a posúvali sa k prostrednej žile. Burina strapkavela a chúlila sa späť ku koreňom. Povetrie bolo riedke a obloha ešte bledšia. A zem každým dňom bledla.

Na cestách, kade chodili záprahy, kde kolesá rozomielali zem a dopadajúce konské kopytá prerážali špinavú kôru, sa tvoril prach. Dvíhal ho každý pohyb – chodcoví stúpala jeho tenká vrstva až po pás, povoz ho vyhadzoval až po vrch plotov a za autom ho vyvrelo celé mračno. Dlho trvalo, kým sa usadil.

Keď sa minula polovica júna, z Texasu a od Mexického zálivu sa priválili veľké ťažké mračná obťažkané dažďom. Ľudia na poliach k nim dvíhali hlavy, vetrili a vytŕčali naslinené prsty, aby zistili,

odkiaľ fúka. A kým hore tiahli, kone ostávali nepokojné. Z mračien sa čo-to vycedilo a náhlili sa kamsi inam. Obloha po nich opäť zbledla a slnko opäť blčalo. V prachu ostali po kvapkách jamky, na kukurici sa skveli čisté flaky a to bolo všetko.

Za dažďovými mračnami prišiel vetrík, ktorý ich hnal na sever, vetrík, šuštiaci v usychajúcej kukurici. Prešiel deň a vetrík sa rozmohol, začal fúkať neprestajne, neprerušovaný poryvmi. Prach z ciest sa v ňom kúdolil dohora, širil sa, znášal sa na burinu pri poliach a o kus ďalej opäť sadal na polia. Vietor bol už mocný, fúčal a zahryzával sa do kôry, ktorá ostala po daždi na kukuričných poliach. Obloha od rozvíreného prachu pozvoľna tmavla a vietor brúsil po zemi, ďalej strhával prach a odnášal ho. A stále mocnel. Kôra pukala a z polí začal vyletovať prach v sivých chocholoch ako lenivý dym. Kukuricou vo vetre myksľovalo a tá sucho, prenikavo škrabotala. Najjemnejší prach sa už neusádzal na zemi, ale mizol na temnejúcom nebi.

A vietor stále silnel, dobýjal sa pod kamene, strhával slamu a staré lístie, ba aj hrudky zeme a vyznačoval nimi smer, ktorým fičal cez polia. Obloha a vzduch stále tmavli, slnko sa cezeň prebýjalo červeno a povetrie surovo bodalo. V noci sa rozfúkalo ešte rýchlejšie, vietor sa prefikane zarýval medzi korenky kukurice a tá sa mu stavala na odpor oslabenými listami, až jej zapárávny vietor obnažil korene a každá unavene poľahla k zemi smerom, ktorým fúkal.

Nadišiel úsvit, ale nie deň. Na sivom nebi sa zjavilo červené slnko, matný červený kruh vydávajúcí tak málo svetla, že to skôr pripomínalo súmrak. S postupujúcim dňom súmrak sklzol späť do tmy a vietor zavýjal a skučal nad pováľanou kukuricou.

Muži a ženy sa krčili v domoch, a keď vyšli von, nosy si preväzovali vreckovkami a oči si pred vetrom chránili okuliarmi.

Prišla noc a bola to čierna noc, lebo hviezdy nemohli preraziť cez prach až dolu a svetlá z okien ledva dosvietili na kraj dvorov. Prach sa už rovnomerne zmiešal so vzduchom, vznikla emulzia prachu a vzduchu. Domy boli utesnené, štrbiny okolo okien a dverí upchané handrami, no dnu vnikal taký drobučký prach, že ho ani nebolo vidieť, a usadzoval sa ako peľ na stoličkách a stoloch, na riade. Ľudia si ho oprašovali z pliec. Za prahmi z neho ležali malé záveje.

Uprostred noci vietor prešiel a kraj zatíchol. Prachom nasýtené povetrie tlmilo zvuky výdatnejšie ako hmľa. Ľudia v posteliach počuli, že už nefúka. Prebudili sa, keď svištiaci vietor ustal. Ležali nehybne, hlboko započúvaní do ticha. Potom pridusenými hlasmi

zakikiríkali kohúty a ľudia sa v posteliach nervózne pomrvili, žiadalo sa im ráno. Vedeli, že potrvá dlho, kým sa prach z povetria usadí. Ráno visel ako hmla a slnko bolo červené ako čerstvá krv. Prach sa trúsil z oblohy celý deň a trúsil sa aj nasledujúci deň. Prikrýl zem rovnomerne ako dekou. Usadil sa na kukurici, všíl sa na stĺpkoch plotov, nasadal na drôty, ležal na strechách, obalil buriňu a stromy.

Z domov vyšli ľudia, zacítili vo vzduchu horúcu štipľavosť a zapchávali si pred ňou nosy. Aj deti vyšli z domov, ale nebehali a nevýskali ako po daždi. Muži stáli pri plotoch a pohľadmi kľzali po zničenej kukurici, ktorá teraz rýchlo hynula, cez vrstvu prachu na nej presvitali už len fliačky zelene. Muži stáli mlčanlivo a len kedy-tedy sa niektorý pohl. Vyšli aj ženy a zastali si vedľa mužov – aby vybadali, či sa tentoraz muži zlomia. Ukradomky im skúmali tváre, lebo kukurica nech si ide, hlavne ak zostane niečo iné. Deti postávajúce obďaleč kreslili do prachu palcami bosých nôh a všetkými zmyslami pátrali, či sa muži a ženy zlomia. Pokukovali po ich tvárach a potom ďalej opatrne kreslili palcami v prachu. K napájacím žľabom sa pritmolili kone a nozdrami rýpali do vody, aby odohnali z hladiny prach. Mužom sa po istom čase vytratila z tváří otupená zmätenosť a vstúpila do nich tvrdosť, hnev a vzdor. V tej chvíli ženy vedeli, že im nič nehrozí, že sa nikto nezlomil. Spýtali sa: „Čo si počneme?“ A muži odpovedali: „Nevieme.“ Ale to bolo v poriadku. Ženy vedeli, že je to v poriadku, a prizierajúce sa deti vedeli, že je to v poriadku. Ženy a deti v hĺbke duše vedeli, že aj najväčšie nešťastie sa dá uniesť, ak ostanú celí ich muži. Ženy sa pobrali dnu po svojej práci a deti sa pustili do hier, sprvu zdržanlivo. Ako plynul deň, slnku ubúdalo červene. Pálilo dolu na prachom zanesenú zem. Muži sedeli na priedomiach a ruky si zamestnávali drievkami a kamienkami. Sedeli ticho – zadumaní –, hľbali.

2. KAPITOLA

Pred malou prícestnou reštauráciou stál veľikánsky červený kamión. V kolmej výfukovej rúre ticho pohuhľávalo a nad ňou sa vznášal ledva viditeľný oceľovomodrý opar. Auto bolo nové, nablýskané a červené, a nápis na bokoch veľikánskymi výraznými písmenami hlásal: DOPRAVNÁ SPOLOČNOSŤ OKLAHOMA CITY. Pneumatiky na zdvojených kolesách boli nové a z haspky veľkých zadných dverí trčala mosadzná zámka. V reštaurácii so sieťkami na oknách a dverách hralo rádio, pokojná tanečná hudba, pustená ticho, ako to býva, keď nikto nepočúva. V okrúhlom otvore nad vchodom sa nehlučne krútil malý ventilátor a okolo dverí a okien podráždene bzuchali muchy, narážajúce do sieťok. Na vysokej stoličke pri pulte sedel jediný chlap, šofér kamióna, lakťami sa opieral o pult a ponad kávu sa díval na chudú osamelú čašníčku. Hovoril len tak na pol úst, ako sa už v prícestných lokáloch hovoríeva. „Videl som ho, no sú to asi tri mesiace. Operovali ho. Voľačo mu vyrezali. Ale už ani neviem čo.“ A ona: „A mne sa to zdá ako týždeň, čo som ho videla. Sa mi videl dobrý. Celkom fajn chlap, keď neni naliaty.“ Bzučanie múch pri sieťkovaných dverách kedy-tedy nabralo na síle. Kávostroj vyrážal paru a čašníčka popamäti siahla za seba a vyplla ho.

Vonku sa popri hradskej uberal muž, prešiel ju a zamieril ku kamiónu. Pomaly pristúpil k jeho predku, položil ruku na ligotavý blatník a pozrel na nálepku *Spolujazda zakázaná* na prednom skle. Už-už sa chcel pobrať ďalej, ale potom si sadol na stúpačku na strane, kam nebolo vidieť z reštaurácie. Nemal ani tridsať. Oči mal tmavohnedé, takmer dočierna, a aj v bielikach mu prerážali odtienky hnedého pigmentu. Široké líčne kosti mu vystupovali a líca pretínali výrazné hlboké vrásky až k ústam, kde sa zakrivovali. Hornú peru mal dlhú, a keďže mu vyčnievali zuby, pery mal na nich napäté, keď držal ústa zatvorené. Hrubé prsty na zrobených

rukách sa končili širokými nechtami, masívnymi a ryhovanými ako mušle. Medzi palcom a ukazovákom a na mäsitých výstupkoch dlaní leskli mozole.

Oblečený bol v novom – všetko mal lacné a nové. Sivá čiapka bola ešte taká nová, že šilt mala dosiaľ tuhý, aj s gombičkou, nebola dohúžvaná a vydutá, ako keď už začas slúži na mnohé, čo s ňou chlapi robia – ako nákupná taška, uterák či vreckovka. Oblek mal z lacného sivého štruksu a rovnako nový, nohavice mali ešte puky. Modrá košeľa z hrubého plátna bola nepoddajná, zatvrdnutá od škrobu. Sako mu bolo priveľké a nohavice prikrátke, lebo bol vysoký. Vypchávky saka mu ovísali až na ramená, no rukávy boli aj tak prikrátke a predok mu voľne opáľal na bruchu. Nové tmavohnedé baganče typu „vojenská muštra“ boli podbité cvokmi a na podpätkoch okované, aby sa okraje nezošliapali. Muž sedel na stúpačke a po chvíli si sňal čiapku a utrel si ňou tvár. Potom si ju znova založil na hlavu a potáhovaním za šilt započal jeho budúcu skazu. Pozornosť mu padla na nohy. Zohol sa, rozviazal šnúrky a ich konce nechal tak. Nad hlavou mu výfuk naftového motora šepotavými výdychmi vypúšťal modrý dym.

Hudba v reštaurácii prestala hrať a z reproduktora sa ozval mužský hlas, no čašníčka ho nevypla, lebo si nevšimla, že hudba stíchla. Pozornými prstami si nahmatala pod uchom hrčku. Chcela si ju pozrieť v zrkadle za pultom, ale tak, aby to šofér nezbadal, a preto sa tvárila, že si uhládza neposlušnú kučeru. Šofér nadhodil inú tému: „V Shawnee bola veľká tancovačka. Vraj tam dakoho zamordovali alebo čo. Donieslo sa vám niečo?“ – „Nie,“ odvetila čašníčka, jemne si ohmatávajúc hrčku pod uchom.

Muž vonku sa zdvihol a ponad kapotu sa na chvíľu zahľadel na reštauráciu. Nato sa znova usadil na stúpačku a z bočného vrecka vytiahol vrecúško s tabakom a knižočku cigaretových papierikov. Pomaly, dokonale, si ušúlal cigaretu, zadíval sa na ňu a prihladil ju. Nakoniec si ju pripálil a horiacu zápalku zastrčil do prachu pri nohách. Blížilo sa poludnie a z tieňa nákladiaka odrezávalo slnko.

Šofér vnútri zaplatil a hodil do hracieho automatu dva päťcenty. Rozkrútené valce nezastali na výhre. „Vždy to narichtujú tak, aby človek nevyhral,“ prehodil čašníčke.

Odvetila: „Pred dvoma hodinami to tu jeden celý vybral. Vysypalo mu to tri doláre osemdesiat. Kedy pôjdete naspäť?“

Šofér držal sieťované dvere trocha pootvorené. „Taký týždeň – desať dní,“ odvetil. „Musím zbehnúť až do Tulsy. Nikdy sa mi nezadarí vrátiť sa tak skoro, ako by som chcel.“

„Púšťate dnu muchy,“ upozornila ho mrzuto. „Buď už chodte, alebo sa vráťte.“

„Tak teda dovidenia,“ povedal a potisol dvere. S buchnutím sa za ním zavreli. Zastal na slnku, strhávajúc papierik zo žuvacej gumy. Bol to statný chlap, v pleciach široký, v páse hrubý. Tvár mal červenú a podlhovasté modré oči prižmúrené od toho, čo stále hľadel do ostrého slnka. Mal vojenské nohavice a na nohách kanady. So žuvačkou pri ústach cez sieťku dverí zavolať: „A pekne sa mi tu držte, nech o vás nepočujem nič zlé.“ Čašníčka stála obrátená k zrkadlu na zadnej stene. Na odpoveď čosi zahundrala. Šofér pomaly zahryzol do žuvačky a dal sa ju spracúvať ústami, mľaskavo ich otvárajúc. Cestou k autu si ju sformoval a zasunul pod jazyk.

Pocestný vstal a pozrel naňho cez okná kabíny. „Mohli by ste ma na kuse zviesť, pán šofér?“

Šofér hodil za seba rýchly pohľad na reštauráciu. „Nevideli ste tamto? *Spolujazda zakázaná*?“

„No – videl, akože by nie. Ale keď niekoho dajaký zaperený rypák prinúti také niečo si nalepiť, chlap zato stále môže byť dobrým chlapom.“

Šofér pomaly nasadal, zvažujúc pre a proti. Keby odmietol, nebude dobrý chlap a navyše bude to vyzeráť tak, že si dá rozkazovať, či môže, alebo nemôže mať spoločnosť. Ak pocestného vezme, bude automaticky dobrý chlap a zároveň taký, s ktorým si nijaký zaperený rypák nemôže robiť, čo chce. Vedel, že je v pasci, a nevidel cestu von. A dobrým chlapom chcel byť. Opäť vrhol pohľad na reštauráciu. „Skrčte sa tam na stúpačke, kým nezájdeme za zákrtu,“ vyriešil to.

Pocestný sa pričupil z dohľadu a nalepil sa na dvere. Motor sa na okamih roztúroval, štukla rýchlosť a veľký kamión sa pohol, najprv na jednotke, potom na dvojke, na trojke, zavýjavo nabral otáčky, a štvorka. Hradská sa pod prikrčeným pocestným rozbehla, až ho chytil závrat. Po prvú zákrtu to bola míla a kamión za ňou spomalil. Pocestný sa vystrel, otvoril dvere a šuchol sa na sedadlo. Šofér si ho prižmúrenými očami premeriaval a prežúval, akoby čelustami triedil myšlienky a dojmy, kým si ich neuloží do mozgu. Jeho oči začali novou čiapkou, prešli nižšie na nové šaty a nakoniec na nové baganče. Pocestný sa pomechril, chcel si nájsť čo najpohodľnejšiu polohu, sňal si čiapku a utrel si ňou spotené čelo a bradu. „Ďakujem, kamarát,“ povedal. „Už som si necítil nohy.“

„To tie nové baganče,“ prehodil šofér. V hlase mal rovnakú podozrievavosť a narážky ako v očiach. „V nových netreba chodiť ďaleko – v takej spare.“

Pocestný zavadil pohľadom o zaprášenej žltej baganče. „Iné nemám,“ vysvetlil. „Človek musí chodiť v tom, čo má.“

Šofér uvážlivo uprel pred seba prižmúrené oči a trochu dodal: „Ďaleko?“

„Uhm. Prešiel by som pešo, nebyť tých dokatovaných hnátov.“

Šoférove otázky mali mierne pátravý podtón. Akoby nimi rozhadzoval siete, nastavoval pasce. „Hľadáte robotu?“

„Nie. Otec má hospodárstvo, štyridsať akrov. V nájme, ale sme tam už dlho.“

Šofér sa výrečne zadíval na polia poľahnutej, prachom занесе-nej kukurice okolo hradskej. Z prašnej pôdy trčali ostré kamienky. Akoby sám pre seba prehodil: „Štyridsaťakrová árenda a ešte ho nevypšochal prach ani traktory?“

„V poslednom čase o našich neviem,“ odvetil pocestný.

„To zaiste dlho,“ skonštatoval šofér. Do kabíny vletela včela a bzučivo dorážala na predné sklo. Šofér vystrel ruku a opatrne ju vohnal do prúdu vzduchu, ktorý ju vyfúkol von. „Nájomcovia húfne vychádzajú na mizinu,“ pokračoval. „Jeden traktor vysáňuje desať rodín. A je ich tam už ako maku. Zahryznú sa a nájomcov vyštuchajú. Ako sa drží váš apa?“ Jeho jazyk a čeluste sa znova dali do práce na zanedbávanej žuvačke, prevracali ju a žuli. Pri každom otvorení úst bolo vidieť, ako ju jazyk prehadzuje sem a tam.

„V poslednom čase neviem. Nikdy som nebol na písanie, ani otec.“ A rýchlo dodal: „Ale písať vieme, obaja, keď chceme.“

„Robotu máte?“ Znova ten nenápadne pátravý tón. Šofér sa zahľadel na polia, na rozmihotaná vzduchu. Presunul žuvačku k lícu a cez okno si odpľul.

„Zaiste,“ odvetil pocestný.

„Myslel som si. Videl som vaše ruky. Čakan, sekera alebo kladivo. To človeku vyglančí dlane. Ja si také veci všimam. A zakladám si na tom.“

Pocestný ho zmeral pohľadom. Pneumatiky na hradskej svišťali. „Ešte niečo? Poviem vám. Nemusíte hádať.“

„Veď sa tak nečertíte. Nechcem strkať nos do cudzích vecí.“

„Poviem vám, čo len chcete. Nemám čo tajiť.“

„No tak, nepajedte sa. Ja si len mnohé všimam. Rýchlejšie tak ubehne čas.“

„Tak počúvajte. Volám sa Joad, Tom Joad. Aj otec je Tom Joad.“ Očami skúmavo visel na šoférovi.

„No tak! Nič som tým nemyslel.“

„Ani ja tým nič nemyslím,“ odvrkol Joad. „Len chcem vychádzať a do nikoho sa nestarať.“ Zmĺkol a zapozeral sa na vyprahnuté polia a chudorľavé zhľuky stromov, ktoré sa stiesnene skláňali v rozpálenej diaľke. Z bočného vrečka si vytiahol tabak a papieriky. Cigaretu si ušúlal medzi kolenami, kam nefúkalo.

Šofér prežúval ako krava, rytmicky, zádumčivo. Čakal, kým napätie z predchádzajúceho rozhovoru neopadne a nezabudne sa naň. Keď napokon zavládlo odosobnené ovzdušie, povedal: „Ten, čo nikdy nesedel za volantom nákladiaka, nemá ani zdania, čo je to za robotu. Majitelia do nás hučia – nikoho neberte. A tak tu kvôlime a krútime volantom, ak len nechceme riskovať, že nás vykopnú, ako ja teraz riskujem s vami.“

„Vážim si to,“ ocenil to Joad.

„Poznal som chlapov, ktorí robili za volantom blázniviny ako hrom. Pamätám sa na jedného, čo vymýšľal básne. Ušiel mu tak čas.“ Úkosom strelil pohľadom po Joadovi, či ho to zaujíma, alebo prekvapuje. Joad mlčal, zahľadený do diaľky pred sebou, na hradsčú, na bielu hradsčú, mierne zvlnenú, akoby ju zospodu podoberali vlny. Šofér pokračoval: „Pamätám si, že raz zložil jednu takú básničku – o sebe a o ostatných chlapoch, ako chodili po celom svete, pili, vystrájali, besnili sa. Škoda, že neviem, ako to šlo. Mal tam slová, že by im ani Ježiš Kristus Nazaretský nerozumel. Kúsok z toho bol takto: ‚A potom tam bol rak a mal taký vták, až od neho prechádzal zrak, väčší ako sloní proboscis či veľryba, čo ho má ako drak.‘ To proboscis je niečo ako nos. U slona je to chobot. Ukázal mi to v slovníku. Všade ho so sebou vláčil. Hľadal v ňom, keď niekde zatiahol na kávu a na koláč.“ Šofér sa odmlčal, pri takej dlhej reči sa cítil sám. Kradmo strelil pohľadom na pasažiera. Joad stále nič, neprevravel. Znervóznený šofér ho chcel zatiahnuť do rozhovoru. „Poznali ste niekoho s takými učenými slovami?“

„Kazateľa.“

„Viete, človeka ide rozhodiť, keď má počúvať také učené slová. Ale u kazateľa, to je iná vec, to je v poriadku, pri ňom sa nikto neblázni. Ale tamten, s tým sme toho zažili do popuku. Keď vypustil učené slovo, bolo nám to jedno, bolo to vždy len tak. Nijako sa nerobil.“ Šofér sa uspokojil. Vedel, že ak nič iné, Joad ho aspoň počúva. Prudko vzal zákrutu, až zaskučali pneumatiky. „Ako vravím,“ pokračoval, „chlap, čo sedí za volantom nákladiaka, robí všelijaké bláznovstvá. Musí. Prišiel by o rozum, len tu sedieť a pod kolesami beží cesta. Jeden raz povedal, že šoféri sa v kuse napchávajú – neustále sú v hamburgerárňach pri ceste.“

„Hej – ako keby tam bývali,“ prisvedčil Joad.

„Zastavujú sa tam, pravda. Ale nie kvôli hladu. Sú svinsky otrávení z tej večnej jazdy – na smrť otrávení. A kde inde zastaviť ako v krčme, a keď už ste tam, voľačo si musíte dať, aby ste mohli prevetrať jazyk s tou za pultom. Tak si dáte kávu a koláč. A trocha si vydýchnete.“ Pomaly prežúval, obracajúc žuvačku jazykom.

„Ťažký život,“ prisvedčil Joad neprítomne.

Šofér po ňom mihol pohľadom, či si neutáhuje. „No, hračka to nie je,“ povedal nedotkливо. „Vyzerá to ako nič, len sedieť a odkrútiť si takto osem až desať hodín, niekedy aj štrnásť. Lenže cesta sa do človeka zažiera. Musí čosi robiť. Niektorí si pospevujú, iní si pohvizdujú. Firma nám rádio nedovolí. Sú aj takí, čo si berú fľašu, ale tí dlho nevydržia.“ A samolúbo dodal: „Ja si nikdy nedám, kým nemám po túre.“

„Ozaj?“

„Ozaj! Človek sa chce kamsi dostať. Ja teraz pomýšľam, že sa dám na tie korešpondenčné kurzy, viete, tie školy, čo učia na dialku. Na strojnictvo. To je ako nič. Len si doma naštudujete pár vecí. Špekulujem nad tým. A potom zbohom nákladiaky. Nech si šoférujú iní.“

Joad vytiahol z bočného vrecka saka pollitrovku whisky. „Nedáte si glg? Ani jeden?“ podpichol ho.

„Nie, prisámbohu nie. Nedotknem sa toho. Nedá sa piť, a pritom študírovať, ako sa chystám ja.“

Joad odzátkoval fľašu, dal si dva rýchle dúšky, fľašu zazátkoval a strčil si ju do vrecka. Kabínu zaplnila korenistá, pikantná aróma whisky.

„Ste akýsi našponovaný,“ prehodil Joad. „Čo – máte dievča?“

„No, mám. Ale aj tak sa chcem niekam dostať. Už sakramentsky dlho si na to cvičím hlavu.“

Whisky rozviazala Joadovi jazyk. Ušúlal si ďalšiu cigaretu a pripálil si ju. „Už to nemám tak ďaleko.“

Šofér rýchlo pokračoval: „Mne sa netreba vzpružovať pitím. Cvičím si hlavu v jednom kuse. Pred dvoma rokmi som si na to urobil kurz.“ Pravou rukou potľapkal po volante. „Miniem niekoho na ceste, mrknem naňho a potom, keď frčím ďalej, všetko si z neho vybavujem, aké mal šaty, čo mal obuté a aký klobúk, chôdzu aj to, aký bol vysoký a koľko vážil a či mal nejaké jazvy. Ide mi to. Celý jeho obraz si zosumírujem. Tak si niekedy hovorím, či sa nedať na kurz pre špecialistov na odtlačky prstov. To by ste nepovedali, čo všetko si človek zapamätá.“

Joad si dal rýchly glg. Naposledy si potiahol z vytrasenej cigarety a potom jej horiaci koniec rozdrvil mozolnatým palcom a ukazovák. Ohorok rozmrvil a vystrčil z okna, aby mu ho spomedzi prstov vysal vietor. Veľké pneumatiky tenko hviždali na povrchu hradskej. Joadovi sa do tmavých, pokojných očí upretých na hradskú vkradlo pobavenie. Šofér čakal a celý nesvoj naňho poškľoval. Joadova dlhá horná pera sa konečne v úsmeve vysunula nad zuby, ticho sa zachechtal a od toho pochechtávania mu natriasalo hrud'. „Ale vám trvalo, kým vám to zapálilo, čo, kamarát?“

Šofér naňho nepozrel. „Čo mi malo zapáliť? Neviem.“

Joad na chvíľu vyhrnul pery nad dlhé zuby a obľizol sa ako pes, dva razy, od prostriedku na jednu a potom na druhú stranu. Hlas mu zdrsnel. „Ale viete. Keď som nastúpil, od hlavy po päty ste si ma prešacovali. Videl som.“ Šofér stále hľadel pred seba a volant zovrel tak tuho, až mu to vypučilo mäsité dlane a chrbty rúk mu obeleli. Joad pokračoval. „Viete, odkiaľ idem.“ Šofér stále mlčal. „Viete?“ naliehal Joad.

„Tak – viem. Teda – asi. Ale do toho ma nič. Zametám si pred vlastným prahom.“ A vyletelo z neho: „Nestrkám nos do cudzích vecí!“ A zrazu zamĺkol a čakal. Ruky na volante mal stále biele. Cez okno frngol dnu lúčny koník, zlietol na prístrojovú dosku, kde sa usadil a začal si skrčenými zadnými nohami oškrabávať krídla. Joad vystrel ruku, prstami mu rozpučil tvrdú chrupkovitú hlavu a vypustil ho do prúdu vetra vonku. Znova sa pochechtávajúc, zotrel si rozdrvené hmyzie zvyšky z končekov prstov. „Zle ste si ma odhadli, pán šofér,“ povedal. „Nerobím s tým nijaké tajnosti. Áno, sedel som. V McAlesteri. Štyri roky. Toto šatstvo, to mi dali, keď ma pustili. Je mi srdečne fuk, či sa o tom vie, alebo nevie. Idem k otcovi na hospodárstvo, takže nezavádzam, robotu budem mať.“

Šofér vyhrkol: „Ale – to nie je moja vec. Nepchám nos do cudzích vecí.“

„Čerta nepcháte. Ten nosisko vám trčí z ksichtu na miľu. Oňuchávali ste ma ním ako ovca zeleninu.“

Šoférovi sa napla tvár. „Aj vy ste si ma zle odhadli...“ začal chabo.

Joad sa rozosmial. „Ste správny chlap. Zviezli ste ma. A ostatné, čert to ber! Svoje som si odsedel, tak čo. Chcete vedieť, za čo som sedel, nie?“

„Do toho ma nič.“

„Do ničoho vás nič, stačí vám, že sedíte za volantom tohto fra-sa, a ani to vám nejde pod nos. A teraz pozrite. Vidíte tamtú cestu pred nami?“

„Hej.“

„Tam ma vyložte. A vidím, že vás žerie zvedavosť, čo som urobil. Nijaké strachy, nenechám vás v tom.“ Hukot motora sa stlmil a hvižďanie pneumatík zatíchlo. Joad vytiahol flašu a dal si ďalší glg. Nákladiak sa zotrvačnosťou doplúžil k miestu, kde do hradskej v pravom uhle ústila prašná cesta. Joad vystúpil a zastal pri okne kabíny. Kolmý výfuk vypúšťal ledva viditeľný modrastý dym. Joad sa nahol k šoférovi. „Homicídium,“ povedal rýchlo. „Zasa učené slovo – znamená, že som zabil chlapa. Sedem rokov. Pus-tili ma po štyroch za dobré správanie.“

Šofér zakrúžil očami po Joadovej tvári, aby si ju zapamätal. „Na nič som sa vás nepýtal. Hľadím si svojho.“

„Môžete to povedať v každom hostinci odtiaľto až po Texolu.“ Joad sa usmial. „Majte sa pekne, priateľko. Ste dobrý chlap. A aby ste vedeli, keď chvíľu sedíte v lochu, na sto honov zavetríte, čo sa za ktorou otázkou skrýva. Od vás som to mal ako telegrafom, len čo ste prvý raz otvorili chleebáreň.“ Dlaňou poplieskal kovové dvere. „Ďakujem za zvezenie,“ povedal. „Tak sa majte.“ Obrátil sa a vykročil po prašnej ceste.

Šofér sa za ním chvíľu díval a potom zavolať: „Veľa šťastia!“ Joad zamával rukou, ale neobzrel sa. Potom zahučal motor, zašľukali rýchlosti a veľký červený kamión sa sťažka pohol preč.

3. KAPITOLA

Popri betónovej hradskej sa ťahali pásy suchej, dolámanej, schlpenej ostrice a jej obťažkané klasy sa zachytávali psom do srsti, líškam do chvostov, zamotávali sa koňom do priehlavkov a ostiny čateliny sa zapichovali ovciam do kožucho. Bol to spiaci život, striehnutí na príležitosť rozšíriť sa, roztrúsiť, každé semienko vyzbrojené pomôckou na šírenie, zahnuté trníky a padáčky na unášanie vetrom, inde kopijky a hrčky drobných pichliačov, to všetko čakalo na zvieratá a na vietor, na manžetu mužských nohavíc či na lem ženskej sukne, nečinné, no pripravené na aktivitu, stíšené, no posadnuté chuťou po pohybe.

Do tráv sa opieralo slnko, zahrievalo ich a v tieňoch pod nimi sa pohyboval hmyz – mravce a mravcolevy nastražujúce pasce, lúčne koníky vyskakujúce dohora, na sekundu vždy mihli žltými krídelkami, a zvínavy, tie maličké pásovce, neúnavne sa plahočiac na nespočetných jemných nôžkach. A v ostrici pri hradskej sa vliekla suchozemská korytnačka, každú chvíľu bezdôvodne menila smer a vliekla trávou svoj vykľutý pancier. Jej tvrdé nohy a chodidlá so žltými pazúrikmi pomaly tlkli trávu, takže vlastne nekráčala, ale svoj pancier skôr nadhadzovala a potahovala. Z panciera sa zošmykávali jačmenné ostiny a dopadali naň semená čateliny, ktoré sa z neho kotúľali na zem. Rohovitú papuľku držala pootvorenú a jej divé, mokvavé oči pod nechtovitými obrvami hľadeli rovno dopredu. V tráve zanechávala ubitú stopu a potom sa pred ňou dvíhol kopec, násyp hradskej. Na okamih zastala a vysoko vztýčila hlavu. Zažmurkala a pozrela hore-dolu. Nato sa pustila do zdolávania násypu. Vystrela pred seba predné nohy s pazúrikmi, ale na vrch násypu nedočiahla. Začala kopáť zadnými nohami, a tak postrkávala pancier nahor. Zadrhával sa o trávu a o štrk. Čím bol násyp strmší, tým panickejšie úsilie vyvíjala. Zapierajúce sa zadné nohy sa namáhali a šmýkali, tisli

pancier dohora a rohovitá hlava vytŕčala tak ďaleko, ako krk dovoľoval. Pancier kúsok po kúsku stúpala, až mu krížom prehradil cestu, zvýšená krajnica hradskej, na prst vysoký betónový múrik. Zadné nohy proti nemu potískali pancier, akoby pracovali nezávisle. Vztýčená hlava nazrela ponad múrik na šírú hladkú plochu cementu. Teraz zabrali predné nohy zachytené o vrch múrika, napli sa, dvíhali, a pancier sa pomaličky pomkýnal nahor, až napokon spočinul predkom na múriku. Korytnačka si na chvíľu oddýchlala. Na mäkkú kožu pod pancierom jej vbíhol červený mravec. Korytnačka v mihu stiahla hlavu a nohy, zboku priplesla obrnený chvost a mravca telom a nohami rozpučila. Prednou nohou si pritom nevdojak pricapila pod pancier klások ostrice. Na dlhú chvíľu znehybnela, potom sa vysunul krk, staré mokvavé oči sa podmračené poobzerali a ukázali sa aj nohy a chvost. Do práce sa pustili zadné nohy, zaberali mohutne ako slonie, a pancier sa vztýčil v takom strmom uhle, že predné nohy vydvihlo, nedočiahli na cementovú plochu. No zadné nohy ho nadvihovali čoraz vyššie, až sa sklonil do vyváženej polohy, predok sa nachýlil dolu, predné nohy zaškrabli do cementu a korytnačka bola hore. Okolo predných nôh mala stále omotanú stonku ostrice.

Teraz bol už postup ľahký, pracovali všetky štyri nohy a pancier sa hrnul vpred, kyvkajúc sa z boka na bok. Blížil sa sedan so štyridsaťročnou ženou za volantom. Keď zbadala korytnačku, strhla auto doprava von z hradskej, pneumatiky zaskučali a zvířili mračno prachu. Dve kolesá sa na okamih nadvihli a zasa dopadli na hradskú. Autom šmyklo späť a šlo ďalej, ale už pomalšie. Korytnačka sa rýchlo vtiahla do panciera, no hneď sa náhlila ďalej, lebo hradská bola rozpálená.

Prichádzal ľahký nákladiak, a keď šofér zbadal korytnačku, nasmeroval auto na ňu. Predným kolesom nabehlo na okraj panciera a korytnačku odmrštilo ako koliesko z detskej hry na blchy, krútila sa vo vzduchu ako minca a skotúľala sa z hradskej. Nákladiak sa vrátil na pravú stranu a pokračoval v ceste. Korytnačka dopadla na chrbát a dlho ležala zvinutá v pancieri. Potom však vo vzduchu zamihala nohami, šmátrala po niečom, čoho by sa mohla zachytiť a obrátiť sa. Prednou nohou sa napokon zadrapila o kus kremeňa, pancier sa pomaličky obracal a korytnačka capla na nohy. Vypadol klások ostrice a do zeme sa zapichli tri hrotisté semienka. Keď sa vliekla dolu nášypom, pancier zakryl semienka hlinou. Dostala sa na prašnú cestu a plahočila sa po nej ďalej, vyrývajúc za sebou pancierom do prachu plytkú zvlnenú ryhu. Staré mokvavé oči hľadeli vpred a rohovitá paľka sa pootvorila. Žlté pazúriky sa jej v prachu trocha kížali.